

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2014 | Vol. 6 | No. 1 | ISSN 1803-8220

HRBKOVÁ, Lenka (2014). Emocionální volič: stav studia emocí v politologii. *Acta Politologica* 6, 1, 39-55. ISSN 1803-8220.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií

Emocionální volič: stav studia emocí v politologii¹

Lenka Hrbková²

Abstract:

The main purpose of this article is to present current research of the role of emotions in political thinking and behaviour. Emotions have become an important topic in political science and political psychology in past 20 years. However, up to date not many related issues have been reflected in the Czech political science research. Emotions in political research can bring new perspectives on various interesting topics and also explain some basic processes of the black box of voters decision making and behaviour. The article presents a short introduction in the study of emotions, then there are basic theoretical approaches to emotions in politics discussed and also how can emotions be relevant to traditional issues of political science research is summed up. Concluding remarks deal with new challenges and opportunities within this field of study.

Key words: *research, emotions, affect, cognition, political science, political psychology, political thinking, voting behavior*

Úvod

Jednání, rozhodování a postoje voličů v politických záležitostech je dlouhodobým předmětem výzkumu volebního chování a veřejného mínění. Politologie po několik generací pátrá po odpovědích na otázky o tom, jakým způsobem si voliči vybírají své zástupce v demokratickém politickém procesu a jaké sociopolitické faktory tento proces ovlivňují. K tomuto účelu pak v rámci politické obce vzniká celá řada více či méně rozšířených a úspěšných teoretických modelů.

Jedním z přístupů, v české politologii ne úplně obvyklým, je snaha odhalit elementární základy politického jednání tak, jak se utváří v lidském mozku, k čemuž směřuje podstatná část výzkumu politické psychologie. Klíčovým tématem směřujícím k tomuto cíli je výzkum role emocí v politickém rozhodování a chování voličů. V posledních dvou desetiletích se právě emoce dostaly do centra zájmu politicko-psychologického výzkumu a stávají se stále důležitějším výzkumným tématem. Tato, dnes již poměrně rozsáhlá oblast výzkumu, tak přináší poznání o tom, jak emoce souvisí s politickým myšlením a v důsledku toho také s tím, jak a proč se lidé zapojují nebo naopak stahují z participace na politickém procesu. Cílem tohoto textu je ucelený přehled současného stavu výzkumu emocí v politice, jenž české politologii nabízí novou perspektivu a východiska ke zkoumání celé řady jevů a procesů. Zároveň poukazuje na další výzvy a směry, kterými se tato oblast výzkumu může v budoucnu ubírat.

¹ Tento text vznikl v rámci grantového projektu *Experimentální výzkum volebního chování a rozhodování ve vysoce personalizovaných volbách* (kód P408/GA13-20548S).

² Mgr. Lenka Hrbková působí jako odborný pracovník v Mezinárodním politologickém ústavu Masarykovy univerzity, Fakulta sociálních studií, Joštova 10, Brno 602 00; email: hrbkova.len@gmail.com.

V následujícím textu tak jsou představeny v současnosti nejvýznamnější teoretické přístupy ke studiu emocí v politice. Po zhodnocení vývoje dosavadního výzkumu emocí a jejich vlivu na politický život jsou představeny základní definice a konceptuální přístupy k emocím. Následuje teoretický přehled zaměřený na teorii afektivního uvažování Milтона Lodge a Charlese Tabera, teorii afektivní inteligence a teorie diskretních emocí, jakožto základní současné nástroje studia emocí. Závěrečná kapitola teoretie politických emocí staví do kontextu politologického výzkumu a nastiňuje, jakým způsobem může výzkum afektu přispívat k poznání komplexnějších politických jevů.

Zájem o pochopení toho, jak fungují emoce, stojí dlouhodobě v centru snahy o pochopení lidské podstaty a je proto logické, že toto téma proniká do různých oblastí života, jehož ne zcela bezvýznamnou část tvoří politika. Do nedávna bylo chápání emocí ovlivněno především normativními předpoklady, které oddělovaly emoce od rozumu jako dvě rozdílné a protichůdné dimenze lidského ducha. Zatímco rozum byl považován za specifickou schopnost rozumně přemýšlet a uvažovat, emoce představovaly sílu, jež tuto racionální schopnost omezuje. Negativistický přístup k citům je možné sledovat již v díle Platóna, který rozděluje lidskou duši na tři části a emoční složce duše přisuzuje roli zcela protikladnou ke složce rozumové a pokládá ji za složku *nerozumovou* [Platón 2005: 181]. Tato dichotomie rozumu a citu zrcadlí pojetí lidské racionality v tradičním západním myšlení, jehož vrcholem je Descartův dualismus mezi fyzickým tělem a nemateriální duší. Zatímco tělo a vše s ním spojené, včetně emocí, chápal jako čistě mechanické procesy, rozum je podle Descartovy teorie výsadou duše a tím, co člověka odlišuje od zvířete. Právě Descartovo slavné *cogito ergo sum* podmínilo na dlouhou dobu chápání všech oblastí lidské činnosti včetně politiky.

Vývoj studia emocí a základní definice

V politologii byl již dříve význam emocí svým způsobem vnímán, avšak po dlouhou dobu pouze nepřímo. Například v klasické práci *The American Voter* Campbell et al. [1960] za klíčový faktor volebního chování označují stranickou identifikaci, definovanou jako afektivní vztah voliče k politické straně. Role afektu jako taková ovšem velmi dlouho zkoumána nebyla vůbec a politický život byl fakticky chápán čistě jako systém racionálních rozhodnutí a procesů. Jeden z předních kritiků přístupu teorie racionální volby Herbet Simon upozorňuje, že nelze zcela odloučit emoce od myšlení a že právě emoce hrají důležitou roli v procesu rozhodování [Simon 1983]. Jeho teorie omezené racionality zdůrazňuje, že přísná ekonomická logika maximalizace užítku je v lidském myšlení pouze nereálným konceptem vzhledem k celé řadě omezení lidských kognitivních schopností. V duchu tohoto přístupu se řada autorů začala věnovat zkoumání limitů lidské racionality a způsoby, jakými je zkreslována. Typickým příkladem je dnes již klasická práce Daniela Kahnemana a Amose Tverskyho [např. Tversky, Kahneman 1986; Tversky, Kahneman 1974].

Průlomovou prací v přístupu k emocím obecně byl rozsáhlý psychologický výzkum Roberta Zajonca [1980], který předpokládá, že afekt má ve skutečnosti přednost před kognicí, jelikož vždy první reakce systému na stimuly z okolního prostředí je afektivní. Podle Zajonce jsou „*afekt a kognice oddělené a částečně nezávislé systémy a (...) jakkoliv fungují společně, afekt může vznikat bez předchozího kognitivního procesu*“ [Zajonc 1984: 117, převzato z Eysenck, Keane 2008]. Afekt dominuje sociálním interakcím a je základem toho, jak jsou vnímány a hodnoceny. Zajonc tak postavil do centra lidského poznání a uvažování právě emoce. Jeho závěry vyvolaly nesouhlasné reakce, z nichž se vyvinula psychologická debata

o primárnosti afektu a kognice. Hlavním oponentem Zajoncových závěrů se stal především Richard Lazarus [1982], který emocionální stavy naopak odvozuje od primárního vědomého kognitivního hodnocení okolního prostředí.

Ke změně nahlížení na emoce obecně významně přispěla kognitivní neurověda, jež v posledních několika desetiletích značně pokročila v poznání fungování lidského mozku, což se odrazilo také v mnoha dalších vědních odvětvích. Mimo jiné vyvolala tendenci více zohledňovat emoce ve studiu politického rozhodování. V politické psychologii se nejvíce odráží výzkum Antonia Damasia a teorie somatických markerů [Damasio 1994, 1996; Bechara 2004], která vychází z poznatku, že neurologičtí pacienti s poškozením určitých oblastí předního mozkového laloku trpí významnými nedostatky v oblasti osobního a sociálního rozhodování, jehož častým výsledkem jsou finanční i sociální ztráty [Damasio 1994]. To vedlo Damasia k závěru, že komplexní rozhodnutí nelze učinit pouze na základě kognitivních procesů, důležitým elementem rozhodování jsou také tzv. somatické markery. Jedná se o asociace mezi konkrétními stimuly a na ně reagujícími afektivními stavy. V mozku jsou situovány v oblasti ventromediálního prefrontálního kortexu, tedy oblasti poškození Damasiových pacientů. Somatické markery se aktivují během rozhodovacího procesu a navozují určitý somatický stav, který ovlivňuje podobu konečného rozhodnutí. Somatické markery a s nimi spojené emoce jsou – vědomě či nevědomě – spojeny s minulými zkušenostmi a jejich výsledky a ovlivňují rozhodování tím, že upřednostňují určitý typ chování před jiným.

Největším přínosem neurovědy pro sociální vědy je tendence chápat lidské poznání jako komplexní proces, v němž afektivní a kognitivní složku od sebe nelze jednoznačně oddělit. Tím je překročena tradiční dichotomie mezi užitečným rozumem a neužitečným afektem, která po staletí dominovala západnímu nahlížení na lidské emoce [pro přehled viz Marcus et al. 2000]. Ačkoliv je v neurovědním výzkumu patrná tendence integrovat emoci a kognici, spíše než je stavět navzájem do protikladu [Scherer 2003: 563], setkáváme se i v současnosti spíše s teoriemi, které pod různými názvy rozlišují mezi dvěma na sobě nezávisle fungujícími systémy – afektivním a kognitivním [Spezio, Adolphs 2007; Lieberman 2003; Kahneman 2012; Marcus et al. 2000 atd.] – a pokračují tak v tradičním dualistickém chápání rozumu a afektu. Vedle sebe tak fungují systém reflexivní, nekontrolovatelný, automatický a systém reflektivní, vědomý a kontrolovatelný. Některé studie dokonce stále považují zapojování emocionálních procesů za zdroj suboptimálních výsledků uvažování. Baumeister například tvrdí, že emoce způsobují natolik špatná rozhodnutí, že předpokládají evoluční výhodu pro jedince, kteří disponují emocemi slabšími a v menší míře [Baumeister et al. 2005: 10]. Přístup k emocím a jejich roli v lidském životě tedy stále poskytuje prostor pro další výzkum a specifikaci. Určitá názorová nejednota, například ve vztahu mezi kognicí a afektem, je nadále patrná také v politologickém a politicko-psychologickém výzkumu. Identifikace těchto přístupů, zdůraznění jejich výhod i nevýhod a zasazení do kontextu politologického výzkumu následuje v dalších částech tohoto textu.

K hlubšímu pochopení problematiky je však nutné určité vyjasnění definic a významů. Jak upozorňují Spezio a Adolphs [2007], pojem kognice ve filosofii i v politické psychologii typicky znamená veškeré vědomé myšlenkové pochody a vztahuje se k vědomým a kontrolovaným procesům. Nicméně výzkum v oboru kognitivní neurovědy a standardní kognitivní psychologie se termínem kognice neomezuje pouze na vědomé ale také automatické nevědomé procesy a shrnuje všechny aktivity, jež souvisí se zpracováním informací obecně. V rámci tohoto textu je k pojmu kognice přistupováno v tradičním smyslu politické psychologie, tedy jako k vědomým myšlenkovým aktivitám a s nimi souvisejícím procesům jako je

kontrolované zpracování informace, aktivní práce paměti, pozornost, vědomé úsudky atd.

Nyní můžeme přistoupit k definici emoce jako takové. Zde je použití výrazových prostředků komplikováno existencí většího počtu termínů: emoce, afekt, pocit nebo nálada. Většina prací politické psychologie například používá termíny emoce a afekt zaměnitelně. Marcuse et al. [Marcus et al. 2000; MacKuen et al. 2007] ale například v rámci svého teoretického modelu definují emoci jako vědomě pociťovaný stav, vše mimo vědomí označují za afektivní odezvu. V tomto textu jsou termíny afekt a emoce zaměnitelné ve smyslu afektivní reakce na stimuly, která se liší od pocitu, jenž značí vědomě prožívaný dlouhodobý afektivní stav.

Definice afektu by zákonitě musela odrážet teoretická východiska ohledně výše shrnutého komplikovaného vztahu mezi afektem a kognicí. Afekt jako takový lze pouze obecně definovat jako psychologickou a fyziologickou reakci na vnímané stimuly. Například v definicích vycházející z tradice teorie hodnocení (appraisal theory) by afekt figuroval jako aktivace mentálních a somatických reakcí na kognitivní hodnocení stimulu, přičemž toto hodnocení se vztahuje k cílům, hodnotám a potřebám jedince [Scherer 2003; Neuman et al. 2007]. Zatímco v přístupech, jež sledují spíše Zajoncovu logiku vztahu mezi afektem a kognicí, je afekt základem jakéhokoliv hodnocení reality a její kategorizace v paměti (typické pro přístup Mil- tona Lodge a jeho kolegů, viz dále). Tyto rozdíly v přístupu k chápání základní podoby emocí jsou přítomny také v politicko-psychologických výzkumech.

Vzhledem k tomu, o jak komplexní problematiku se v případě výzkumu emocí jedná, se ve snaze přinést nové poznatky do pochopení celého fenoménu vždy vyskytuje určitá úroveň zjednodušení. Nejvíce reduktivní jsou tzv. valenční modely emocí, které pokládají emoce za jednoduchou binární kategorii, kde v protikladu proti sobě stojí pozitivní a negativní emoce, dobrý a špatný pocit. Tento přístup je dodnes typický pro některé teorie emocí v politice (např. pro výzkum Lodge a Tabera), nicméně velká část dostupného výzkumu se zabývá tím, že afektivní stavy nelze omezovat pouze na obecné pozitivní a negativní zkušenosti a proto celá řada odborníků rozlišuje mezi konkrétními prožívanými emocemi a jejich účinky. K tomuto účelu bývá nejčastěji využívána teorie hodnocení (appraisal theory). Toto hodnocení znamená konkrétní kognitivní interpretaci dané situace a je základem pro vyvolání konkrétní samostatné, emoce [Smith, Ellsworth 1985]. Různé teorie hodnocení nabízí různé vzorce emocí a vysvětlují tak individuální rozdíly v emocionálních prožitcích napříč různými situacemi ale i mezi jednotlivými lidmi. Existuje tak řada nejrůznějších seznamů základních lidských emocí, které se nemusí vždy jednoznačně shodovat [Fridja, Kuipers a Schure 1984; Roseman 1994]. Tyto základní emoce lze chápat jako tzv. emoce diskrétní, tedy samostatné navzájem nesouvisející nezávislé entity. Konkrétní diskrétní emoce (jako jsou například klid, znepokojení, nervozita, strach) lze však chápat také dimenzionálně, tedy jako určité stupně na škále ztělesněné nějakou afektivní dimenzí (v tomto případě by se jednalo o stupně úzkosti) [Brader, Marcus 2013]. V psychologii se dimenzionální a diskrétní pojetí emocí navzájem vymezují v debatě o skutečném charakteru emocí. Teorií diskrétních emocí existuje více, liší se především v počtu emocí, se kterými pracují. Kinder, Abelson a Fiske [1979] pracují se sedmi základními emocemi, Roseman jich identifikoval celkem 13 [Roseman 1991] a Smith a Ellsworth [1985] zase pracují s 15 hlavními emocionálními reakcemi. V politologickém výzkumu jsou v souvislosti s diskrétními emocemi důležité především studie Abelsona, Kindera a spol., jež zjišťovaly, jaké emoce u voličů vyvolávají prezidentští kandidáti před volbami v USA. Na základě Rosemanovy teorie diskrétních emocí před volbami v roce 1979 v rámci ANES zadali respondentům úkol ohodnotit kandidáty podle toho, jaké diskrétní reakce u nich vyvolávají: naděje, hrdost, soucit, odpor, vztek,

strach, znepokojení [Kinder, Abelson, Fiske 1979; Abelson, Kinder, Peters, Fiske 1982]. Od roku 1984 je sada otázek na emocionální reakce respondentů stabilně součástí ANES.³

Teorie nadřazenosti afektu ve studiu politiky

Chápání afektu a kognice jako navzájem závislých elementů, které lze separovat pouze v patologických případech [Damasio 1994], rezonuje také v některých výzkumných trendech politické psychologie. Hlavním centrem tohoto přístupu je skupina kolem politologa Milto-
na Lodge působící na univerzitě ve Stony Brooks.

Emoce jsou v podobě tzv. afektivních štítků (affective tags) spojeny s jednotlivými koncepty uloženými v dlouhodobé paměti a tak jsou přítomny v celém procesu evaluace každé sociopolitické záležitosti. Afekt tak působí jako klíčová organizační struktura reprezentace sociální reality v lidské mysli a v celém kognitivním procesu získává vedoucí funkci, rozumová složka jej v podstatě následuje.

Tento přístup vychází z hypotézy o tzv. „hot“ kognici [Abelson 1963], podle které všechny sociální objekty, se kterými má jedinec nějakou zkušenost, mají určitý afektivní náboj (pozitivní / negativní). Afektivní kategorizace sociální reality je automatická. To znamená, že afektivní štítek je ke každému objektu připojen již v momentě jeho ukládání do paměti. Lodge a Taber [2013] zdůrazňují, že názory, pocity a behaviorální záměry jsou vzájemně propojeny v paměti do jednotné sítě asociací a do rozhodovacího procesu vstupují spontánně na základě působení nějaké spouštěcí události. Automatická nevědomá asociace mezi konkrétním objektem (např. stranickým lídrem) a jeho hodnocením uloženým v dlouhodobé paměti je tak základním prvkem dalšího zpracování informace týkající se daného objektu.

Primárnost afektu spočívá jednak v tom, že afektivní reakce vstupuje do rozhodovacího procesu dříve a rychleji než vědomé uvažování [Zajonc 1980], dále se podle Lodgeova a Taberova modelu projevuje tím, že lidé jsou schopni pomocí afektivních asociací hodnotit i ty subjekty, o nichž si nevybavují žádné relevantní informace pomocí tzv. online hodnocení kandidátů. Jedná se o kontinuální aktualizaci hodnocení daného subjektu, například stranického lídra, v reálném čase. Hodnocení je vyvozováno z nově dostupných informací, které ovšem nejsou ukládány v dlouhodobé paměti. Při formulaci i revizi postojů a dojmů z lidí, událostí, témat atd. dochází ke spontánní a automatické extrakci afektivní hodnoty nové informace o daném subjektu, která je v řádech milisekund integrována do stávajícího hodnocení. To vše se děje bez vědomého zapojení paměti nebo uvažování. Lidé tak mají neustále k dispozici aktuální hodnocení například politických kandidátů, aniž by měli v paměti uloženou faktickou znalost toho, na čem se toto hodnocení zakládá [Lodge et al. 1989; McGraw et al. 1990]. Z této asymetrie mezi faktickou znalostí a hodnocením vyplývá také to, že lidé nemusí být schopni vysvětlit pravé příčiny svého hodnocení konkrétních kandidátů, objektů, témat atd. Jsou schopni nabídnout pouze dostupné vysvětlení, které alespoň zdánlivě jejich hodnocení podporuje [Zaller, Feldman 1992]. Podle Lodge a Tabera [2013] tak afekt působí a do určité míry vždy zkresluje celý proces zpracování informace od samého počátku kódování informace, přes její uložení a zpětné vyhledání v paměti, po způsob porozumění této informaci a vyjádření postojů k ní. Ukazuje se zde převaha afektivního hodnocení nad kognitivními procesy jako je paměť a racionální argumentace.

³ V práci Kindera a kolegů [1979] je afektivní reakce na osobnost kandidáta jedním z prvků tzv. prototypu kandidáta společně s osobnostními rysy, očekávaným chováním prezidenta a představou o ideálním typu prezidenta (tedy o tom, jak by se měl chovat).

S afektivním zkreslením informací souvisí také koncept pocitové heuristiky (*how-do-i-feel? heuristics*) [Lodge, Taber 2013], která zachycuje afektivní náboj jednotlivých položek v dlouhodobé paměti a přenáší je do pracovní paměti, čímž člověku poskytuje okamžitou informaci o tom, jaký má z aktivovaného subjektu pocit. Lodge a Taber [2000: 184] uvádí příklad: v momentě, kdy člověk pochopí, že písmena C-L-I-N-T-O-N v novinovém nadpisu znamenají koncept Clinton, okamžitě se do povědomí dostane jeho nebo její afektivní postoj vůči osobě Clintona. Důraz na afekt, který je zcela neoddělitelně spjat s celým procesem uvažování a rozhodování souvisí také s procesy jako afektivní transfer a šíření afektu. Afektivní transfer jednoduše spojuje momentální afektivní stav s konceptem aktivním v paměti. Velice zjednodušeně lze tento jev popsat jako tzv. efekt slunného dne, když se svět zdá být krásnější za slunečného dne. Pozitivní podněty tak způsobují, že vnímáme určitý subjekt (který s danými podněty může, ale nemusí souviset) pozitivněji, naopak tento efekt funguje s negativními podněty. Šíření afektu je způsob, jakým emoce zkreslují uvažování a chování prostřednictvím ovlivnění paměti. Informace, které jsou v souladu s momentálními pocity, jsou v paměti vyvolávány lépe než nekongruentní informace [Lodge, Taber 2013].

Jednotlivé procesy, jejichž prostřednictvím afekt zkresluje kognitivní procesy, působí komplementárně a tvoří základ tzv. motivovaného usuzování (motivated reasoning). Teorie motivovaného usuzování předpokládá, že lidé mají tendenci nakládat s nově získanými informacemi tak, aby tyto informace působily v souladu s již existujícími postoji. V konfrontaci s novými informacemi lidé většinou dojdou k závěrům, ke kterým dojít chtějí a konstruují si rozumově přijatelná ospravedlnění pro tyto předem stanovené závěry [Kunda 1990]. V rámci politického rozhodovacího procesu tak volič neustále ví, jaký má k danému kandidátovi/straně vztah (díky fungování online hodnotících procesů) a je schopen okamžitě s novými informacemi o kandidátovi ukládat i jejich afektivní náboj (hot kognice), který z paměti zpětně získá do vědomí pomocí pocitové heuristiky. V důsledku tohoto procesu dochází ke zkreslení zpracovávaných informací směrem k původnímu afektivnímu náboji daného tématu, osobnosti, situaci apod. Určitým paradoxem je to, že největší zkreslení nastává u lidí s vyšší úrovní politické znalosti, jelikož ti mají většinou také nejsilnější postoje a zároveň vnímají větší objem politických informací, což jim právě napomáhá k efektivnímu zpochybnění všech argumentů, se kterými by mohli nesouhlasit [Lodge, Taber 2005].

Afektivně motivované usuzování se projevuje několika automatickými efekty. Lidé považují informace, které jsou v souladu s jejich původním přesvědčením za důležitější, více relevantní než ty, se kterými nesouhlasí (zkreslení původním postojem). Dále zde působí tendence přijímat informace podporující původní názor nekriticky, zatímco opoziční argumenty jsou aktivně vyvraceny (zkreslení vyvracením). Zároveň se lidé obecně spíše vyhýbají nesouhlasným informacím, zatímco aktivně vyhledávají ty, které potvrzují jejich původní postoje v tzv. selektivním vystavení (selective exposure). Efektem těchto zkreslení je podle Lodge a Tabera posilování původních postojů a jejich polarizace. To znamená, že v podmínkách vyváženého informačního prostředí, kde jsou dostupné informace pro i proti původnímu názoru voličů, bude výsledkem polarizace jejich postojů ve směru těchto původních pozic [Taber, Lodge 2006; Lodge, Taber 2013].

Drew Westen a jeho kolegové sledovali, jakým způsobem funguje mozek během procesu afektivně motivovaného usuzování pomocí magnetické rezonance [Westen et al. 2006]. V horké fázi prezidentské kampaně v USA v roce 2004 zkoumali reakce přesvědčených straníků na negativní tvrzení o kandidátech jejich vlastní strany, opoziční strany a o neutrální nepolitické osobnosti. Vysledovali, že během zpracování negativních informací

o kandidátovi vlastní strany byly zapojovány oblasti mozku, které jsou aktivní při afektivních mozkových procesech a oblasti spojené se sociálními emocemi a hodnocením. Během motivovaného usuzování nebyly naopak aktivní neurální oblasti, které se pojí s vědomými racionálními kognitivními procesy.

Teorie motivovaného usuzování a nadřazenosti afektu představují důležitou oblast výzkumu, která se váže na řadu témat politické komunikace, působení kampaní atd. Afektivní reakce na politické osobnosti, strany a témata je v rámci tohoto přístupu, v němž jsou právě emoce pokládány za primární prvek usuzování a rozhodování, základem politického chování. Jak podotýkají Cassino a Lodge [2007: 119] nejzákladnější volební zákon zní: občané volí kandidáty, které mají nejraději.

Tento směr výzkumu však není v rámci studia emocí v politické psychologii jediný a univerzálně přijímaný. MacKuen et al. [2007] se například vymezují proti valenčnímu chápání emocí, které s afektem pracuje pouze v obecném rámci pozitivní a negativní emocionální reakce a nabízí alternativní přístup k roli emocí v politickém usuzování a rozhodování.

Teorie afektivní inteligence

Teorie afektivní inteligence (AIT) v současnosti představuje velmi vlivný přístup k výzkumu emocí v politické psychologii. Jejími autory jsou George Marcus, Russell Neuman a Michael Mackuen et al. [Marcus et al. 2000], kteří se tímto pokusili vytvořit nástroj k systematickému zkoumání politických úsudků a politického rozhodování a zároveň se vymezují striktně proti paradigmatu racionální volby. Jedná se tak o čisté politickou teorii emocí, což je pro vnímání emocí jako součást procesů týkajících se politiky a politického rozhodování důležité. Tento fakt zřejmě také nezanedbatelně přispívá k významnému postavení celé teorie v politické psychologii a zkoumání emocí v politice.

AIT vychází z aristotelovského pojetí emocí a rozumu jakožto dvou složek lidského poznání, které působí jako dvě různé, avšak komplementární, schopnosti, jež fungují společně ve vzájemné rovnováze. Tomu více méně odpovídá již samotný název teorie, neboť pojem afektivní inteligence v sobě paradoxně spojuje právě tyto dva tradičně protichůdné koncepty. V tomto smyslu lze však pozorovat jistý konceptuální rozdíl mezi teorií afektivní inteligence a výše zmiňovaným přístupem Milтона Lodge, který tuto dualitu afektu a kognice (ve smyslu emoce a rozumu) překračuje, jelikož afekt a rozum pokládá nikoliv za dva samostatné a vyvážené systémy, nýbrž za vzájemně propojené rysy jednotného komplexního systému lidské kognice, přičemž právě afekt v něm převažuje a zkresluje kognitivní uvažování a rozhodování v průběhu celého procesu, přičemž bez afektivních vlivů lidská kognice není možná. V AIT naopak rozumová složka v celém procesu navazuje na složku afektivní, v momentě, kdy je tato rozumová složka aktivována, funguje již zcela nezávisle na emocích.

Základem AIT je výzkum Jeffreyho Graye, který se dlouhodobě zabýval biologickou a neurologickou dimenzí emocí (1985, 1990).⁴ Jejich dalším rozpracováním vytvořili Marcus, Neuman a MacKuen [Marcuse et al. 1993] dynamický model emocionální reakce, který využívá Grayovy poznatky pro účely politické psychologie a slouží jako základ pro elaboraci kompletní teorie afektivní inteligence [Marcus et al. 2000]. Podle AIT jsou emoce centrálním prvkem politického rozhodování, klíčové jsou dvě – entusiasmus a úzkost. Pro zpraco-

⁴ Jeffrey Gray ve svém neuropsychologickém výzkumu testoval funkci emoce a kognice především na zvířatech. Z jeho práce například vyplývá, že mozkové systémy, které přenáší emoce se překrývají s těmi, které přenáší kognici do takové míry, že je nemožné je od sebe jednoznačně odlišit [1990].

vání těchto emocí jsou zásadní dva základní systémy.

První z nich, tzv. dispoziční systém, zodpovídá za naučené chování a zvyky a kontroluje dispozice našeho vlastního jednání. Tento systém zajišťuje organismu okamžitou zpětnou vazbu o tom, do jaké míry je úspěšné jeho dosavadní chování, je základem pro aktivaci dříve naučené činnosti a jednání. Jeho hlavní emocí je právě entusiasmus. Druhým systémem je tzv. dohlížecí systém, jehož funkcí je varování organismu před možnými hrozbami, tedy všemi situacemi, které nejsou v souladu s dispozičním systémem. Projevem aktivace dohlížecího systému je úzkost. Zvýšený pocit úzkosti vede k pozastavení probíhajících aktivit, přesunu pozornosti směrem k možné hrozbě a zahájení procesu učení. Hlavní funkcí systému je rozlišování známých situací, ve kterých jednáme na základě předchozího naučeného chování, od neznámých situací, které představují potenciální hrozbu.

Marcus a kolegové předpokládají, že tímto způsobem vnímáme i základní prvky politického života, jako je politické stranictví, témata, političtí lídři, hnutí atd. Příznivci jedné politické strany například budou pravděpodobně na jejího lídra a politiku reagovat s entuziasmem, zatímco v příznivcích oponentní strany bude tentýž stimul vyvolávat strach nebo úzkost. Typickým příkladem využití tohoto mechanismu jsou negativní kampaně, jejichž cílem je demobilizace voličské základny protikandidáta pomocí aktivace dohlížecího systému na základě informací, které vyvolávají nesoulad s původním politickými úsudky jeho voličů a které následně vyvolávají negativní emoce vůči cílenému kandidátovi. Autoři na základě analýzy dat získaných v rámci Amerických národních volebních studií vyvozují jako hlavní poznatek fakt, že zatímco úzkost podporuje aktivaci pozornosti a politického učení, entusiasmus tento efekt nemá. Emoce většinou pak působí pod úrovní vědomých procesů a jsou v běhu neustále. Fungují také souběžně s vědomými kognitivními procesy zapojenými v důsledku aktivity dohlížecího systému.

Autoři teorii zpětně sami mírně rozšířili. Nejvýraznější změnou je zahrnutí emoce vzteku. Ten podléhá dispozičnímu systému stejně jako entusiasmus, obě emoce se spoléhají na naučené jednání a zvyky. Jakožto negativní emoce se však zásadně liší od úzkosti, jelikož nepodporuje větší zapojení kognitivního úsilí a důkladnější zpracování informací. Naopak, našťavnu jedinci se uchylují k stereotypním naučeným argumentům a vůči novým informacím jsou spíše uzavření (MacKuen, Wolak, Keele, Marcus 2010).

Ačkoliv se autoři AIT snaží vytvořit systematickou teorii emocí v politice a výslovně se v úvodu knihy *Affective Intelligence and Political Judgement* vymezují vůči paradigmatu racionální volby, je patrné, že propast mezi rozlišováním emocí na jedné straně a kognice jakožto domény racionality na straně druhé, se jim zcela překročit nepodařilo. Emoce jsou v teorii klíčovým bodem pouze do momentu, kdy jsou dohlížecím systémem aktivovány vědomé procesy, soustředěná pozornost a učení. To znamená, že v situacích, které zvyšují úroveň úzkosti, se emoce dostávají do pozadí na úkor racionality, jejímž cílem je vyřešit nastalý problém. Emoce tedy v rámci AIT představují pouze jakýsi úsporný režim, popřípadě spouštěč racionality.

Přesto AIT zaujímá významnou pozici v rámci výzkumu emocí v politice. Politickou dispozicí jsou dle AIT především ideologie a politické stranictví. MacKuen et al. [2007] tak na základě afektivní inteligence předkládají vysvětlení řady jevů souvisejících s americkým politickým životem. Předvolební kampaně jsou efektivní, pokud dokáží maximalizovat počet voličů protikandidáta, u kterých je spuštěn dohlížecí systém, což způsobí to, že se odkloní od politické strany, kterou tradičně volí a dají přednost osobě kandidáta druhé strany. Takto se rekrutují tzv. Reaganovští demokraté nebo Clintonovští republikáni.

Samotná teorie, původně vytvořená na základě observačních dat z Americké národní volební studie, je kontinuálně dále retestována a zpřesňována pomocí různých metodologických postupů, především experimentálně. Například Redlawsk, Civettini a Lau [2007] testovali AIT pomocí vlastní experimentální metody tzv. dynamického sledování procesu. Jejich studie podporuje základní teze AIT, které dále zpřesňuje. Úzkost, která u voličů zvyšuje pozornost a zpracování informací, může být vyvolána pouze v souvislosti s preferovaným kandidátem v prostředí s velkou mírou ohrožení. Pokud není vnímaná hrozba dostatečně intenzivní, úzkost ke kognitivním procesům nijak významně nepřispívá. Poznatek o určitém prahu efektu úzkosti implikuje předpoklad, že příliš vysoká hladina úzkosti by měla mít podobný efekt jako příliš nízká hladina úzkosti (ačkoliv ten zatím nebyl systematicky ověřen).⁵ Bez ohledu na úroveň hrozby nemá úzkost v podstatě žádný účinek na zpracování informací o kandidátech, které volič nepreferuje.

V rámci retestování AIT například Brader a Valentino [2007] došli k závěru, že na míru prožívané úzkosti a vzteku jako důležitá proměnná působí materiální zájmy voličů. S mírou entusiasmů zase souvisí pocit sociální identity jako je nacionalismus nebo stranická identifikace.⁶ Nekonzistentní s teorií je poznatek, že všechny sledované emoce silně souvisí s předsudky vůči etnické skupině. Přitom podle předpokladu AIT je předsudek naučená dispozice, která by tedy měla být spojena především s entusiasmem. Tento rozpor ponechává prostor pro další zkoumání toho, jakým způsobem jsou předsudky propojeny s emocionálními reakcemi, a pro další teoretický rozvoj AIT.

AIT je v současnosti považována za základní teoretický přístup k pochopení role emocí v politickém životě v politické psychologii a vychází z ní naprostá většina studií týkajících se tématu. Celá řada současných badatelů si klade za cíl tuto teorii využít ke komplexnímu pochopení fungování emocí a dále ji doplňuje a upřesňuje. Ačkoliv můžeme sledovat jistou dominanci tohoto přístupu, nejedná se však o přístup univerzální ani zcela nekriticky přijímaný. Z perspektivy výše zmíněného přístupu Lodge a Tabera například teorie zbytečně klade důraz na konkrétní vyjádření emocí v podobě úzkosti nebo entusiasmů. Lodgův a Taberův model zdůrazňuje význam především primárního hodnocení reality v intencích pozitivního/negativního/ambivalentního pocitu, který spouští a doprovází celý proces motivovaného uvažování, pro jednotlivé emoce zde již není prostor. Klíčový rozpor mezi oběma přístupy pak můžeme spatřit v efektu negativních afektivních reakcí. V případě Lodge a Tabera totiž jakákoliv negativní informace, ve smyslu rozporu s původními postoji, vyvolává určitou kognitivní disonanci a motivuje jedince k důkladnějšímu zpracování informace a obhajobě vlastních původních postojů a jejich posílení. Naopak AIT předpokládá, že negativní a nekongruentní informace prostřednictvím zvýšené úrovně úzkosti, ačkoliv ta také zvyšuje kognitivní úsilí, vyvolává tendenci učení, důkladnějšího zvažování informací a může vést k efektu přesvědčení a změně původního postoje. Ladd a Lenz [2008] se také zabývali rolí úzkosti v procesu volebního rozhodování, retestovali základní předpoklady AIT a došli k závěru, že jevy, které AIT vysvětluje – tedy především odklon voličů od stranické identity a důraz na informace o konkrétních kandidátech – mnohem lépe predikují alternativní teoretické

⁵ Tento předpoklad odpovídá tzv. Yerkes-Dodsonovu zákonu, který se zabývá emocemi a behaviorálními odezvami. Behaviorální výkon se odvíjí od míry afektu a je spíše slabý v případě nízké nebo naopak vysoké úrovně afektivní aktivity. Optimální reakce se nachází v určitém středovém intervalu [Yerkes-Dodson 1908].

⁶ Studie Bradera a Valentina [2007] vztahuje sledované emoce k tématu imigrace v USA. Pomocí experimentálního výzkumného designu byly manipulovány informace o důsledcích imigrace, na jejichž základě byly sledovány emocionální reakce účastníků.

koncepty. Konkrétně afektivní transfer, podle kterého se negativní či pozitivní emoce vůči politikovi přenášejí do podoby negativního či pozitivního hodnocení daného politika. Afektivní transfer vystihuje velice jednoduchou logiku, že když v nás něco vyvolává pocit úzkosti, jednoduše to nemáme rádi. Dalším alternativním vysvětlením fungování úzkosti v politickém rozhodování je koncept tzv. endogenního afektu. Ten fakticky převrací kauzální vztah affect transferu a předkládá tezi, že kandidáti, které nemáme rádi, v nás vyvolávají pocit úzkosti. Tyto dvě alternativy podle přesvědčení Ladda a Lenze představují mnohem jednodušší teoretický základ pro fungování emocí, důraz kladou na přímý efekt úzkosti. AIT naopak úzkost chápe jako emoci, která je významná pro politické kognitivní procesy, nicméně pouze jako jejich spouštěč bez přímého účinku na hodnocení jednotlivých politických aktérů.

Zastáncem původního modelu Marcuse et al. je mimo jiné i Ted Brader [2011], který obhájí AIT jako širší avšak koherentní model, zatímco hypotézy affect transferu a endogenního afektu jsou příliš zjednodušující a nedokáží obsáhnout všechny prvky, které obsahuje AIT. Právě tato konceptuální šíře AIT a její tendence zasahovat do debaty o hlubších problémech demokratických systémů, jako schopnost voličů rozhodovat se navzdory velice nízké úrovni znalosti a pozornosti věnované politickým tématům, představuje – alespoň podle zastánců teorie – její největší sílu a vysvětluje její pozici ve výzkumu emocí. Brader se právě z tohoto důvodu přiklání k tomu, aby AIT byla dále systematicky retestována na nových datech a rozšiřována v souladu s nově získanými poznatky. Přílišný optimismus v souvislosti s emocemi jako formou efektivních kognitivních zkratk vedoucích k správnému politickému rozhodování je opravdu možná předčasná. Vrátime-li se zpět k výzkumu Lodge a Tabera [2013] setkáme se se zcela opačným, do značné míry skeptickým výhledem, který předpokládá, že emoce prostřednictvím motivovaného uvažování vždy zkreslují rozhodovací procesy a polarizují veřejnost směrem k původním postojům a afektům jednotlivých občanů.

Diskrétní emoce

Výše zmíněné přístupy vykazují poměrně vysokou úroveň redukce při práci s emocemi. Taberův a Lodgeův model fakticky pracuje pouze s valenčním pojetím emocí jako pozitivní či negativní reakcí na stimuly. Teorie AIT původně omezila emocionální prožitky v politických záležitostech fakticky pouze na dvě základní emocionální dimenze – úzkost a entusiasmus. Ve skutečnosti však existuje celá řada různých emocí, které tyto teorie opomíjí. Určitý nedostatek v tomto ohledu si jistě uvědomují také autoři AIT, jež byla dodatečně rozšířena o dimenzi averzivní, reprezentovanou především emocí vzteku. Ve výzkumu vzniku a efektů jednotlivých diskrétních emocí obecně se ale otevírá poměrně široký prostor výzkumu do budoucna, jelikož některým emocím – jako jsou například překvapení, lítost, sympatie, znechucení atd. – zatím nebylo věnováno mnoho prostoru.

Abychom mohli srovnávat význam teorií diskrétních emocí s teorií afektivní inteligence, je třeba se zabývat především kognitivním, motivačním a přesvědčovacím efektem emocí. V souvislosti s politikou se účinky diskrétních emocí zkoumají především v kontextu politických kampaní. Christopher Weber [2012] zdůrazňuje efekty negativních emocí a potvrzuje heterogenní účinky jednotlivých negativních emocí na voliče a jejich politické úsudky a chování. Jako unikátní emoce byl identifikován především vztek, který se projevuje zvýšeným pocitem kontroly nad situací a osobní účinností (self efficacy). Vztek tedy voliče aktivizuje a zvyšuje jejich zájem a záměr více se zapojit do politického života. Naopak smu-

tek a strach mají opačný spíše demobilizační efekt.⁷

Vztek je častým tématem výzkumu emocí v politice. Účinky vzteku se totiž v mnoha ohledech liší od účinků úzkosti. Klinická a kognitivní psychologie vnímá úzkost jako odezvu na vnější hrozby, nad kterými nemá ohrožená osoba kontrolu. Vztek je naopak reakcí na negativní okolnosti, jejichž důsledkem byly zmařeny osobní cíle a jeho intenzita se zvyšuje, je-li příčina takových okolností vnímána jako nespravedlivá nebo nelegitimní [Huddy, et al. 2007]. Úzkost například zvyšuje averzi k riziku, zatímco vztek ji spíše snižuje [Lerner, Keltner 2000]. Úzkost dále zvyšuje zájem a pozornost věnovanou aktuální hrozbě (jak předpokládá výše nastíněná AIT), oproti tomu vztek pozornost negativním okolnostem nezvyšuje [Berenbaum et al. 1995]. Lidé zažívající vztek navíc zapojují spíše stereotypní myšlení a zabývají se pouze povrchními aspekty problému [Bodenhausen et al. 1994; Tiedens, Linton 2001].

Efekty vzteku ilustrují Huddy et al. [2007] na redukci vnímaného rizika v souvislosti s válkou v Iráku. Konkrétním účinkem působení vzteku byla vyšší podpora této vojenské intervence. Vztek fakticky vyvolává názory podporující akci, ignorující informace o možných rizicích a také snižuje intelektuální úsilí vložené do vědomého uvažování o daném problému. Vztek také minimalizuje vztah mezi znalostí reálné situace související s konfliktem v Iráku a názory na válku. Úzkostliví jedinci válku vnímají spíše jako riskantní a jsou méně ochotní ji podpořit.

Zajímavým příspěvkem, obohacujícím studium diskrétních emocí o pozitivní emoci, je text Marion Just et al. [2007], který se zabývá efektem naděje, tedy afektem, který zažívají voliči směrem k preferovanému kandidátovi s očekáváním do budoucna. Naděje představuje dle autorů klíčovou emoci volebního rozhodování, je to emoce vyplývající z pozitivního hodnocení situace a odhadu pravděpodobnosti preferovaného výsledku. Pocit naděje je důležitý ve volebním procesu především v období kampaně, protože voliči doufají, že jimi zvolený kandidát bude konat v souladu s jejich individuálními cíli a hodnotami v budoucnosti, a motivuje je k tomu, aby preferovaného kandidáta více sledovali a získávali o něm nové informace.

Emoce v politickém procesu

V předchozích částech textu byly nastíněny základní teoretické přístupy ke studiu emocí v politice, kterým do značné míry dominuje teorie afektivní inteligence. Jedná se oblast, která je nejenom velice zajímavým tématem nového výzkumu, ale také nabízí koncepty, jež mohou poskytovat novou perspektivu na řadu tradičních politologických problémů. Zatímco výše uvedené studie se zabývají především teoretickými předpoklady o samotném působení emocí na občany. Důležité je však to, aby tyto předpoklady nebyly pouze předmětem výzkumu samy o sobě, ale zároveň aby byly dále využívány jako nástroj pro studium různých tradičních politologických problémů a otázek. Právě zohlednění emocionální složky může přispět k lepšímu pochopení tradičních politologických problémů.

Výzkum emocí v politologii a politické psychologii z velké části reaguje na určitou deziluzi politické vědy o fungování demokracie v souvislosti s nízkou úrovní politické informovanosti a zájmu voličů o politiku jako takovou. Kognitivní limity lidského poznání stejně jako vědomá ignorace ze strany voličů jsou typickým příkladem toho, proč jsou modely založené na racionální volbě považovány za nedostatečné v zachycování politické reality. Některé výstupy politické psychologie ovšem poukazují na to, že faktická znalost nebo postojová konzistentnost voličů nejsou natolik klíčovými prvky pro posuzování kvality demo-

⁷ Tento závěr odpovídá přístupu approach-avoidance, podle kterého některé diskrétní emoce fungují spíše jako motivátor behaviorální odezvy, zatímco některé emoce behaviorální reakce utlumují.

kratických procesů tak, jak se dlouho předpokládalo. Například Lodge ve svém systematickém výzkumu emocí zdůrazňuje, že volič nepotřebuje disponovat vysokou mírou faktické politické znalosti. Hlavní informací pro další inferenci a rozhodování je právě afektivní postoj k jednotlivým politikům nebo politickým tématům. Volič díky systému online hodnocení kandidátů vždy přesně ví, jaký má vztah k jednotlivým prvkům politického prostředí a má neustále k dispozici jejich hodnocení [Lodge et al. 1989, McGraw et al. 1990]. Jako problém vidí spíše konstrukci dotazníků v politologickém výzkumu i v průzkumech veřejného mínění, které tradičně kladou důraz na přesnost informací v dlouhodobé paměti, která je z pohledu online hodnocení pro politické rozhodování nerelevantní.

Také teorie afektivní inteligence se zabývá problémem deficitu politické znalosti a zájmu za strany voličů a přispívá k debatě o podobě a funkčnosti demokratických procesů pomocí modelu efektivní alokace kognitivních zdrojů. Neodpovídá na otázku, proč lidé nevěnují politickým záležitostem dostatečnou pozornost, ale více realisticky se zajímá o to, za jakých podmínek vůbec nějakou pozornost politice věnují. V průměru lidé nevěnují pochopení komplexního politického světa skoro žádné úsilí ani čas, naopak většinu informací ignorují jako irelevantní. Pozornost a vlastní interpretace politických událostí zapojují pouze ve chvíli, kdy to považují za nezbytné [Marcus et al. 2000].

Otázkou však je to, do jaké míry je rozhodování založené na afektivních procesech efektivní. V souvislosti s teorií motivovaného usuzování a především se selektivní expozicí například Redlawsk a Hubby [2002] upozorňují, že pokud volič pouze na základě určitého podsouboru z těch dimenzí, které považuje pro svoji volbu za klíčové, vygeneruje negativní afektivní reakci vůči kandidátovi, pravděpodobně ho bude dále ignorovat, ačkoliv by právě tento kandidát na základě ostatních nezohledněných dimenzí mohl představovat nejlepší volbu. Je tedy otázkou, do jaké míry dokáží emoce kompenzovat nedostatečnou informovanost voličů, která je často zdrojem vychýlení individuálního volebního rozhodnutí, ale i celkového výsledku voleb na agregované úrovni [Bartels 1996]. V této oblasti se jednoznačně nachází otevřený prostor pro další výzkum. Zároveň je nutné na celou problematiku pohlížet bez přehnaného optimismu a dále se různými analyticky prostředky zabývat otázkami spojenými s rozhodováním voličů.

Pro studium politiky je důležité přenášet poznatky politické psychologie, která se především snaží porozumět tomu, jako fungují procesy spojené s uvažováním a rozhodováním v politických záležitostech v myslích jednotlivých voličů, na agregovanou úroveň do fungování politického systému jako takového. Právě o integraci studia emocí a studia volebního chování na agregované úrovni se pokusili Nardulli a Kuklinski [2007], kteří pomocí AIT analyzovali vývoj americké politiky od 70. let 20. století. Společenská úroveň úzkosti podle jejich studie vzrůstá spolu s ohrožením základních hodnot ve společnosti, jež představují zejména ekonomický blahobyt, bezpečnost a mír. Spolu se zvýšenou úzkostí se pak mění volební vzorce jako odezva na ohrožení základních společenských hodnot. Výzkum emocí tak podle autorů obohacuje teoretické základy politologie. Ačkoliv jsou současné politologické modely zkoumající volební chování validní a některé fungují v různé obměně několik desítek let, zohlednění role lidských emocí by jim dodalo určitý více realistický rozměr.

Emoce se však mnohem více prosazují ve výzkumu politické komunikace. Jsou považovány za jeden ze základních kamenů volebních kampaní, což je oblast, která, jak naznačuje výše uvedený teoretický přehled, prostupuje napříč celým výzkumem účinků afektu v politice. Poznatky o roli emocí v politice tak překračují hranice teoretického zkoumání kampaní a stávají se součástí politické reality. Komplexně se emocemi v kampaních zabývá Ted Brader

[2005; 2006; Brader, Corrigan 2007]. Jeho nejdůležitější práce se zabývá tím, jakým způsobem dokáže pomocí audiovizuálních technik politická reklama apelovat na emoce občanů a ovlivňovat tak jejich postoje a chování. Vychází především z teorie afektivní inteligence, na kterou také navazuje a dále ji rozvíjí. Základní emoce, které ve svém experimentální výzkumu sleduje, jsou tak entusiasmus a strach. Dle jeho závěrů je právě entusiasmus emocí, která slouží jako efektivní motivátor k větší participaci na aktivitách kampaně, jelikož reklama navozující pozitivní emoce ve voličích vyvolává tendenci k většímu zájmu o kampaň a posiluje jejich původní preferenci, čímž paradoxně právě kampaň vyvolávající entusiasmus vede k polarizaci elektorátu.

Efekt strachu je neméně významný. Strach zvyšuje zájem o volby a zároveň zvyšuje vnímání jejich významu. Poté, co byli voliči vystaveni strachu, pociťovali větší nejistotu ohledně svých politických preferencí a přesvědčení, čímž se otevírá prostor k přesvědčovací účinnosti kampaní. Brader tak doplňuje původní předpoklady Marcuse et al. v rámci AIT a doplňuje funkce strachu/úzkosti o přesvědčovací potenciál v kampaních [Brader 2005, 2006].

Brader vyvrací rozšířený předpoklad, že emoce jsou politickými kampaněmi strategicky využívány k manipulaci méně informovaných a méně vzdělaných voličů. Z jeho analýzy totiž vychází, že emocionální apely působí především na voliče s vyšší úrovní politické sofistikovanosti. Motivační efekty emocí vyžadují voliče s jasnými představami a pevnými postoji k politickým záležitostem. Méně sofistikovaní voliči jsou pak především v podmínkách strachu spíše politickým sdělením demotivováni od účasti na politickém procesu.⁸

Brader sám zdůrazňuje, že není třeba přeceňovat možnosti působení emocí v politice. Emoce totiž nejsou samy o sobě ani dobré ani špatné. Je však žádoucí je zapojit do standardních přístupů ke studiu politiky. Emoce tak například mohou působit jako určitý spojovací prvek mezi dvěma protichůdnými teoretickými pojetími voliče jako jedince identifikujícího se především s konkrétní stranou a voliče jako racionálního agenta [Brader 2006: 194].

Závěr

Cílem tohoto textu byl systematický přehled současných nejdůležitějších přístupů a oblastí výzkumu spojených s tématem emocí v politice a přiblížení této výzkumné oblasti české politické vědě. V posledních dvaceti až třiceti letech došlo k výraznému zvýšení zájmu o výzkum emocí na úrovni neurovědy a psychologie. Tento zájem tak přinesl výrazné pokroky v chápání toho, jak fungují lidské emoce, jaké jsou jejich příčiny a účinky. Koncept emoce se tak nejenom dostal do centra vědeckého zájmu, ale také došlo k jeho určité normativní rehabilitaci napříč sociálními vědami. Nejenom, že je zdůrazňována důležitá role emocí jakou součástí lidské přirozenosti, ale také jako součást uvažování a chování. Emoce se tak dostávají také do zájmu politologů a politických psychologů v rámci výzkumu veřejného mínění a komunikace. Zároveň se však projevuje jednak prostor ale také poptávka pro další přehodnocování tradičních politologických modelů a místa, které v nich mohou právě emoce zaujímat.

Je evidentní dominance americké vědecké provenience ve výzkumu emocí v politice. Jedním z klíčových výzev do budoucna je mimo jiné rozšíření tohoto výzkumu i za hranice USA. Rose McDremott výslovně zdůrazňuje potřebu posílit univerzálnost dnes platných závěrů na odlišné sociopolitické kontexty, jelikož lidé žijící v rozdílných kulturách mohou například prožívat vztek zcela odlišným způsobem a s odlišnými politickými důsledky [McD-

⁸ Vztah mezi efektem emocí a politickou sofistikovaností na základě odlišného teoretického východiska potvrdil také Miller [2011].

remott 2007]. Velký prostor pro další výzkum se nachází jednak v oblasti retestování a redefinování teorie afektivní inteligence, což by posílilo její univerzální platnost a robustnost. Zároveň je dosti neprozkoumanou oblastí i větší specifikace účinku jednotlivých diskrétních emocí a rozdíl mezi nimi. A to jak v politické komunikaci, tak i například v rámci hodnocení politiky vlád, politických stran a politických osobností. Výzkum emocí pak těží především z interdisciplinarity. Relevantní práce objasňující procesy související s emocemi vycházejí jak z neurovědního výzkumu tak z psychologie a pro bližší pochopení působení emocí v politice může těžit pouze ze spolupráce a otevřenosti k těmto oborům.

LITERATURA

- ABELSON, R. P. (1963). Computer simulation of „hot cognitions. In TOMKINS, Silvan; MES-SICK, Samuel (eds.). *Computer simulation of personality: frontier of psychological theory*. New York: John Wiley, s. 277-302. ISBN 0-243-54016-8.
- ABELSON, R. P.; KINDER, D. R.; PETERS, M. D.; FISKE, S. T. (1982). Affective and Semantic Components in Political Person Perception. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol 42, no. 4, s. 619-630. ISSN 1939-1293.
- BAUMEISTER, R. F. et al. (2005) . How emotions help and hurt decision making. Paper prezentován na Sydney Symposium of Social Psychology. Dostupné z WWW <<http://www.sydney-symposium.unsw.edu.au/2005/Papers/2005VohsBaumeisterTice.doc>>.
- BECHARA, A. (2004). The role of emotion in decision-making: Evidence from neurological patients with orbitofrontal damage. *Brain and Cognition*. Vol. 55, s. 30-40. ISSN 0278-2626.
- BERENBAUM, H. et al. (1995). Consistency, specificity and correlates of negative emotions. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 68, no. 2, s. 342-252. ISSN 1939-1293.
- BODENHAUSEN, G. et al. (1994). Negative affects and social judgement: The differential impact of anger and sadness. *European Journal of Social Psychology*. Vol. 24, s. 45-62. ISSN 1099-0992.
- BRADER, T. (2005). Striking a Responsive Chord: How Political Ads Motivate and Persuade Voters by Appealing to Emotions. *American Journal of Political Science*. Vol. 49, no. 2, s. 388-405. ISSN 1540-5907.
- BRADER, T. (2006). *Campaigning for Hearts and Minds. How Emotional Appeals in Political Ads Work*. 1st ed. Chicago: The University of Chicago Press. 280 s. ISBN 0-226-06989-3.
- BRADER, T.; CORRIGAN, B. (2007). *How the Emotional Tenor of Ad Campaigns Affects Political Participation*. Dostupné z WWW <<http://www.dartmouth.edu/~govt/docs/Brader.EmotionTenor2.0.pdf>>.
- BRADER, T.; VALENTINO, N. (2007). Identities, Interests, and Emotions: Symbolic versus Material Wellsprings of Fear, Anger and Enthusiasm. In NEUMAN, W. Russel; MARCUD, George E., CRIGLER, Ann N.; MACKUEN, Michael (eds.). *The Affect Effect: Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, 2002, s. 180-201. ISBN 978-0-226-57441-7.
- BRADER, T.; MARCUS. G. (2013). Emotions and Political Psychology. In: HUDDY, Leonie; SEARS, David O.; LEVY, Jack S. (eds.). *The Oxford Handbook of Political Psychology*. 2nd ed. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-97610-7.

- CAMPBELL, A. et al. (1960). *The American Voter*. 1st ed. New York: John Wiley. 573. s. ISBN 0-226-09254-2.
- CASSINO, D.; LODGE, M. (2007). The Primacy of Affect in Political Evaluations. In NEUMAN, W. Russel; MARCUD, George E., CRIGLER, Ann N.; MACKUEN, Michael (eds.). *The Affect Effect: Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, 2002, s. 101-121. ISBN 978-0-226-57441-7.
- DAMASIO, A. R. (1994). *Descartes'error*. 1st ed. New York: Putnam. 312 s. ISBN 0-380-72647-5.
- DAMASIO, A. R. (1996). The somatic marker hypothesis and the possible functions of the prefrontal cortex. *Philosophical Transactions: Biological Sciences*. Vol. 351, no. 1346, s. 1413-1420. ISSN 1471-2970.
- EYSENCK, M. W.; KEANE, M. T. (2008). *Kognitivní psychologie*. Praha: Academia. 748 s. ISBN 978-80-200-1559-4.
- FRIDJA, N. H., KUIPERS, P., SCHURE, E. T. (1989). Relations among emotions, appraisal, and emotional action readiness. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 57, no. 2, s. 212-228. ISSN 0022-3514.
- GRAY, J. A. (1985). The Whole and Its Parts: Behaviour, The Brain, Cognition, and Emotion. *Bulletin of the British Psychological Society*. Vol. 38, s. 99-112. ISSN 0007-1692.
- GRAY, J.A. (1990). Brain Systems that mediate Both Emotion and Cognition. *Cognition and Emotion*. Vol. 4, no. 3, s. 269-288. ISSN 1464-0600.
- HUDDY, L. et al. (2007). On the Distinct Political Effects of Anxiety and Anger. In NEUMAN, W. Russel; MARCUD, George E., CRIGLER, Ann N.; MACKUEN, Michael (eds.). *The Affect Effect: Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, s. 202-230. ISBN 978-0-226-57441-7.
- JUST, M. R. et al. (2007). Don't Give Up Hope: Emotions, Candidate Appraisals, and Votes. In NEUMAN, W. Russel; MARCUD, George E., CRIGLER, Ann N.; MACKUEN, Michael (eds.). *The Affect Effect: Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, s. 231-259. ISBN 978-0-226-57441-7.
- KAHNEMAN, D. (2012). *Myšlení rychlé a pomalé*. Praha: Jan Melvil Publishing. 542 s. ISBN 978-80-87270-42-2.
- KINDER, D. R.; ABELSON, P.; FISKE, S. (1979). Developmental Research on Candidate Instrumentation. Dostupné z WWW <<http://www.electionstudies.org/resources/papers/documents/nes002237a.pdf>>.
- KUNDA, Z. (1990). The Case for Motivated Reasoning. *Psychological Bulletin*. Vol. 108, no. 3, s. 480-498. ISSN 1939-1455.
- LADD, J.; LENZ, G.S. (2008). Reassessing Role of Anxiety in Vote Choice. *Political Psychology*. Vol. 29, no. 2, s. 275-296. ISSN 1467-9221.
- LADD, J.; LENZ, G.S. (2011). Does Anxiety Improve Voters' Decision Making? *Political Psychology*. Vol. 32, no. 2, s. 348-361. ISSN 1467-9221.
- LAZARUS, R. S. (1982). Thoughts on the relations between emotion and cognition. *American Psychologist*. Vol. 37, s. 1019-1024. ISSN 0003-066X.
- LIEBERMAN, M. D. (2003). Reflexive and Reflective Judgement Processes. A Social Cognitive Neuroscience Approach. In FORGAS, Joseph P.; WILLIAMS, Kipling D. (eds.). *Social Judgements: Implicit and Explicit Processes*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 44-67. ISBN 0-521-82248-3.

- LERNER, J. S.; KELTNER, D. (2000). Beyond valence: Toward a model of emotion-specific influences on judgement and choice. *Cognition and Emotion*. Vol. 14, no. 4, s. 473-493. ISSN 1464-0600.
- LODGE, M. et al. (1989). An Impression Driven Model of Candidate Evaluation. *American Political Science Review*. Vol. 83, s. 99-119. ISSN 0003-0554.
- LODGE, M.; TABER, CH. (2000). Three Steps toward a Theory of Motivated Reasoning. In LUPIA, Arthur; MCCUBBINS, Mathew D.; POPKIN, Samuel L. (eds.). *Elements of Reason: Cognition, Choice, and the Bounds of Rationality*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 183-213. ISBN 978-0-521-65332-9.
- LODGE, M.; TABER, CH. (2005). The Automaticity of Affect for Political Leaders, Groups, and Issues: An Experimental Test of the Hot Cognition Hypothesis. *Political Psychology*. Vol. 26, no. 3, s. 455-482. ISSN 1467-9221.
- LODGE, M.; TABER, CH. (2013). *The Rationalizing Voter*. New York: Cambridge University Press. 304 s. ISBN 978-0-521-17614-9.
- MARCUS, G. E. et al. (1993). *Dynamic Models of Emotional Response: The Multiple Roles of Affect in Politics*. Paper z Annual Meeting of International Society for Political Psychology 6-10. 7. 1993. Dostupné z WWW <http://www.electionstudies.org/conferences/1994Candidate/1994Candidate_Marcus.pdf>.
- MACKUEN, M., et al. (2007). The Third Way : The Theory of Affective Intelligence and American Democracy. In NEUMAN, W. Russel; MARCUD, George E., CRIGLER, Ann N.; MACKUEN, Michael (eds.). *The Affect Effect: Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, s. 124-151. ISBN 978-0-226-57441-7.
- MACKUEN, M., WOLAK J., KEELE, L. MARCUS, G. E. (2010). Civic Engagements: Resolute Partisanship or Reflective Deliberation. *American Journal of Political Science*. Vol. 54, no. 2, s. 440-458. ISSN 1540-5907.
- MARCUS, G. E. et al. (2000). *Affective Intelligence and Political Judgement*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press. 199 s. ISBN 978-0-226-50469-8.
- MARCUS, G. E. (2011). Parsimony and complexity: Developing and testing theories of affective intelligence. *Political Psychology*. Vol. 32, no. 2, s. 323-336. ISSN 1467-9221.
- MCDREMOTT, R. (2007). Cognitive Neuroscience and Politics: Next Steps. In NEUMAN, W. Russel; MARCUD, George E., CRIGLER, Ann N.; MACKUEN, Michael (eds.). *The Affect Effect: Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, s. 375-397. ISBN 978-0-226-57441-7.
- MCGRAW, K. et. al. (1990). On-Line Processing in Candidate Evaluation: The Effects of Issue Order, Issue Importance and Sophistication. *Political Behavior*. Vol. 12, no. 1, s. 41-58. ISSN 0190-9320.
- MILLER, P. R. (2011). The Emotional Citizen: Emotion as a Function of Political Sophistication. *Political Psychology*. Vol. 32, no. 4, 5, s. 75-600. ISSN 1467-9221.
- NARDULLI, P. F.; KUKLINSKI, J. H. (2007). Testing Some Implications of Affective Intelligence Theory at the Aggregate Level. In NEUMAN, W. Russel; MARCUD, George E., CRIGLER, Ann N.; MACKUEN, Michael (eds.). *The Affect Effect: Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, s. 316-334. ISBN 978-0-226-57441-7.

- NEUMAN, W.R. (2007). Theorizing Affect's Effects. In NEUMAN, W. Russel; MARCUD, George E., CRIGLER, Ann N.; MACKUEN, Michael (eds.). *The Affect Effect: Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, s. 1-20. ISBN 978-0-226-57441-7.
- PLATÓN (2005). Ústava. Praha: Oikoymenh. 427 s. ISBN 80-7298-142-0.
- REDLAWSK, P. D. et al. (2007). Affective Intelligence and Voting: Information Processing and Learning in a Campaign . In NEUMAN, W. Russel; MARCUD, George E., CRIGLER, Ann N.; MACKUEN, Michael (eds.). *The Affect Effect: Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, s. 152-179. ISBN 978-0-226-57441-7.
- ROSEMAN, I. J. (1991). Appraisal determinants of discrete emotions. *Cognition and Emotion*. Vol. 5, No. 3, 1, s. 61-200. ISSN 1464-0600.
- SCHERER, K. R. (2003). Introduction: Cognitive Components of Emotion. In DAVIDSON, Richard J.; SCHERER, Klaus R.; GOLDSMITH, H. Hill (eds.). *Handbook of the affective sciences*. 1st ed. New York: Oxford University Press, s. 563-571. ISBN 0-19-512601-7.
- SIMON, H. A. (1983). *Reason in Human Affairs*. 1st ed. Stanford: Stanford University Press. 118 s. ISBN 0-8047-1179-8.
- SMITH, C. A.; ELLSWORTH, P. C. (1985). Patterns of cognitive appraisal in emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 48, s. 813-38. ISSN 1939-1293.
- SPEZIO, M. L.; ADOLPHS, R. (2007). Emotional Processing and Political Judgement: Toward Integrating Political Psychology and Decision Neuroscience. In NEUMAN, W. Russel; MARCUD, George E., CRIGLER, Ann N.; MACKUEN, Michael (eds.). *The Affect Effect: Dynamics of Emotion in Political Thinking and Behavior*. 1st ed. Chicago: University of Chicago Press, s. 71-95. ISBN 978-0-226-57441-7 .
- TABER, CH.; LODGE, M. (2006). Motivated Scepticism in the Evaluation of Political Beliefs. *American Journal of Political Science*. Vol. 50, no. 3, s. 755-69. ISSN 1540-5907.
- TIEDENS, L. Z.; LINTON, S. (2001). Judgement under emotional certainty and uncertainty: The effects of specific emotions on information processing. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 81, s. 973-988. ISSN 1939-1293.
- TVERSKY, A.; KAHNEMAN, D. (1974). Judgement under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*. Vol. 185, no. 4157, s. 1124-1131. ISSN 0036-8075.
- TVERSKY, A.; KAHNEMAN, D. (1986). Rational Choice and the Framing of Decisions. *The Journal of Business*. Vol. 59, no. 4, Part 2: The Behavioral Foundations of Economic Theory, s. S251-S278. ISSN: 0148-2963.
- WESTEN, D. et al. (2006). Neural Bases of Motivated Reasoning : An fMRI Study of Emotional Constraints on Partisan Political Judgement in the 2004 U.S. Presidential Election. *Journal of Cognitive Neuroscience*. Vol. 18, no. 11, s. 1947-1958. ISSN 1530-8898.
- WEBER, CH. (2012). Emotions, Campaigns, and Political Participation. *Political Research Quarterly* (v tisku), DOI: 10.1177/1065912912449697.
- YERKES, R. M.; DODSON, J. D. (1908). The relation of strenght of stimulus to rapidity of habit-formation. *Journal of Comparative Neurology and Psychology*. Vol. 18, s. 459-482.
- ZAJONC, R. B. (1980). Feeling and Thinking: Preferences Need No Inferences. *American Psychologist*. Vol. 35, s. 151-175. ISSN 0003-066X.
- ZALLER, J.; FELDMAN, S. (1992). A Simple Theory of the Survey Response: Answering Questions versus Revealing Preferences. *American Journal of Political Science*. Vol. 36, no. 3, s. 579-616. ISSN 1540-5907.